

Zwalczanie enzootycznej białaczki bydła w Polsce

ANDRZEJ RUDY, KATARZYNA PŁONECZKA

Katedra Epizootiologii i Administracji Weterynaryjnej z Kliniką Wydziału Medycyny Weterynaryjnej UP,
plac Grunwaldzki 45, 50-366 Wrocław

Rudy A., Płoneczka K.

Eradication of bovine leukaemia in Poland

Summary

Every member country of the European Union has to prepare current eradication programs of bovine leukaemia that will enable the elimination of the disease from infected herds. At the end of the year 2005 in Poland more than 20 000 cattle were infected with BLV, that were not bought and paid by Veterinary Inspection because of the lack of financial resources. Such a situation has been observed for years. Without the realisation of the elimination from the market of serologically positive animals it makes no sense to continue the field of research and bovine leukaemia eradication programs. Furthermore it is against the rules and directives referring to BLV eradication. However there is a possibility of a partial refund of invested sources from the European Commission, under the condition of own financial sources guaranteed by the Ministry Council. With a sufficient level of budgetary financial support, initially 6 of the 16 voivodeships in Poland could become free from BLV infections. With own financial support and EU funds the eradication program of bovine leukaemia in Poland can last for about 4-5 years.

Keywords: leukaemia, bovine

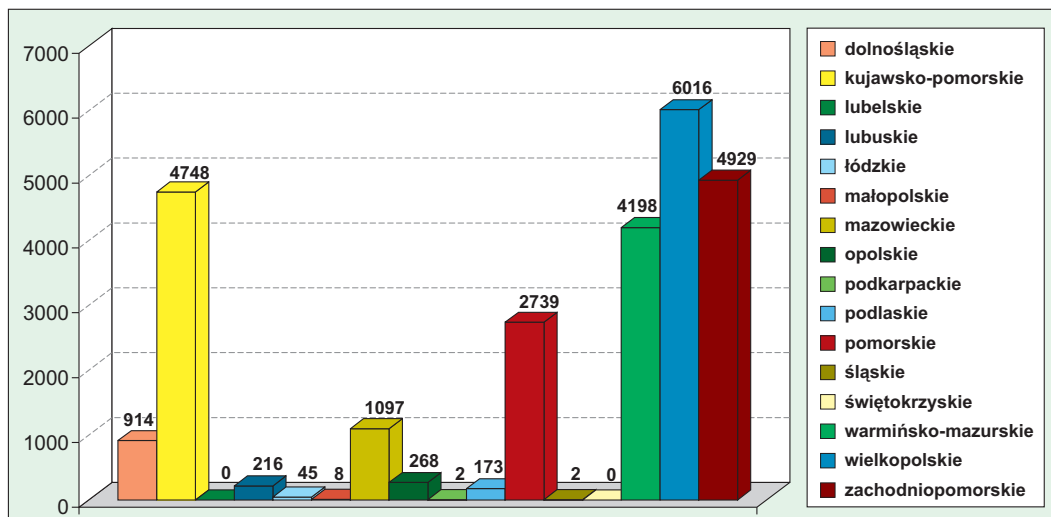
Problem enzootycznej białaczki bydła występuje na terenie naszego kraju od wielu lat, co spowodowane jest, między innymi, faktem, iż raz zakażone zwierzę staje się nosicielem wirusa BLV (Bovine Leukemia Virus) przez całe życie. Za główne drogi transmisji wirusa uznaje się: zakażenia jatrogenne w czasie wykonywania zabiegów weterynaryjnych i zootechnicznych, drogę kontaktową, zakażenia wewnątrzmaciczne przez łożysko, bezpośrednie zakażenie przez mleko chorych krów oraz za pośrednictwem wektorów (owady kłująco-ssące, kleszcze, a nawet pchły). Przebieg białaczki ma najczęściej charakter przewlekły, w związku z czym ujawnienie się klinicznej postaci EBB może trwać miesiącami, a nawet latami. Aktualny stan zdrowotny stada bydła pozwalają ocenić badania serologiczne, wykorzystujące obecność swoistych dla wirusa BLV przeciwciał w mleku i surowicy krwi. Standardowe metody diagnostyki laboratoryjnej obejmują odczyn ELISA oraz odczyn immunodyfuzji w żelu agarowym AGID (6).

Unia Europejska wymaga od poszczególnych państw członkowskich opracowania aktualnych programów zwalczania EBB, które pozwolą na stopniową eliminację ze stada zakażonych zwierząt, umożliwią ujednoczenie statusu epizootycznego stad, a także ułatwią wolny obrót zwierzętami pomiędzy krajami członkowskimi. Wymogiem jest, między innymi, udokumentowane pochodzenie zwierzęcia ze stada wolnego od EBB. Obniżone zostaną stopniowo także

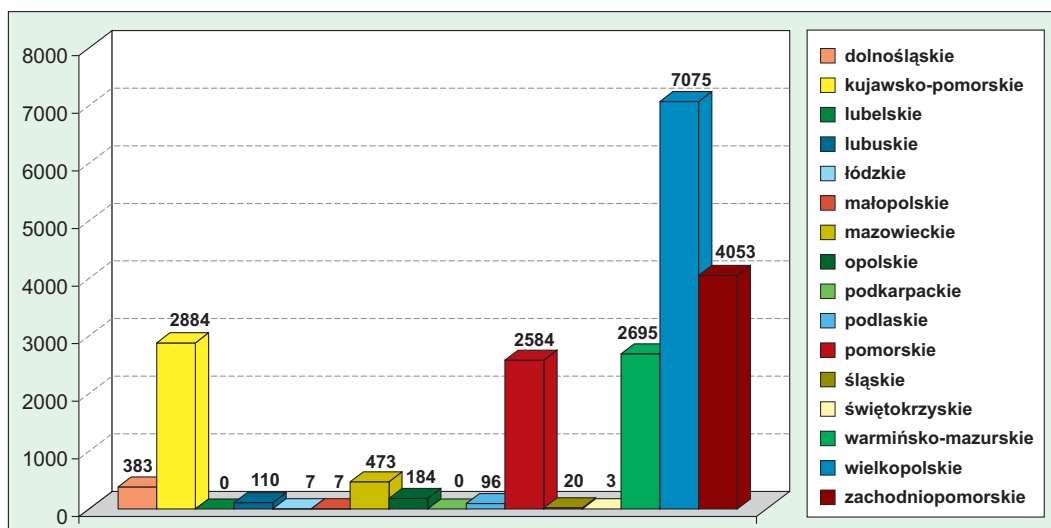
koszty, wynikające z konieczności wykonywania terminowych badań serologicznych, bowiem wraz ze zmianami statusu stada przewiduje się zmniejszenie częstotliwości pobierania próbek (2-4).

Sytuacja epizootyczna w zakresie EBB w Polsce

W Polsce ustawowe zwalczanie białaczki rozpoczęto w 1980 r. na podstawie rozporządzenia Ministra Rolnictwa z dnia 28.03.1979 r. w sprawie obowiązku zgłaszania oraz zwalczania enzootycznej białaczki bydła (Dz. U. Nr 8, poz. 51). W rozporządzeniu tym włączono postać guzową białaczki do zaraźliwych chorób zwierzęcych podlegających obowiązkowi zgłaszania w myśl art. 20 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 22.08.1927 r. o zwalczaniu zaraźliwych chorób zwierzęcych. Wymienione rozporządzenie Ministra Rolnictwa zobowiązywało do badań histopatologicznych zwłok zwierząt padłych oraz zwierząt podejrzanych o guzową postać białaczki. Za dotknięte guzową postacią białaczki uważano zwierzęta wykazujące charakterystyczne objawy kliniczne lub anatomo-patologiczne, potwierdzone badaniem histopatologicznym. Na podstawie rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 29.01.1929 r. o urzędowym badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa w kraju (Dz. U. Nr 32, poz. 305), mięso po uboju ze stwierdzoną guzową postacią białaczki uznawano za niezdatne do spożycia (nowotwory złośliwe). Od 1 stycznia 1990 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Rolnictwa

Ryc. 1. Zaległe wykupy bydła zakażonego BLV w poszczególnych województwach do 2004 r.

Ryc. 2. Zaległe wykupy bydła zakażonego BLV w poszczególnych województwach do 2005 r.

i Gospodarki Żywnościowej z dnia 03.10.1989 r. w sprawie obowiązku zgłaszania oraz zwalczania białaczki enzoptycznej bydła (Dz. U. Nr 57, poz. 341). W świetle powyższego rozporządzenia białaczka bydła w każdej postaci została włączona do chorób podlegających zwalczaniu z urzędu.

W Polsce w 1984 r. białaczkę w badaniu poubojowym stwierdzono u 2476 sztuk bydła, co stanowiło 22,11 przypadków/100 tys. sztuk. Największe nasilenie guzowatej białaczki bydła notowano wówczas w województwach północnych i zachodnich. W 2004 r. wykryto i potwierdzono 12 przypadków guzowatej białaczki bydła, co w porównaniu z sytuacją opisywaną w latach osiemdziesiątych stanowi 0,34 przypadków/100 tys. sztuk bydła.

Na terenie naszego kraju sytuacja jest o tyle trudna, iż do 2003 r. występowały liczne rozbieżności pomiędzy kryteriami Komisji Europejskiej a wymogami krajowymi dla uznania stada za wolne od enzoptycznej białaczki bydła. Większość stad bydła uznawanych dotychczas w Polsce za urzędowo wolne od EBB, nie spełniała norm unijnych, aby mogły nadal zachować

ten status. W wielu przypadkach brak było również odpowiedniej dokumentacji z lat ubiegłych (dane dotyczące rejestracji i identyfikacji zwierząt), która pozwalałaby zachować status stada wolnego po uznaniu, jeśli nawet aktualnie można byłoby uznać stado za faktycznie wolne od EBB. Wobec powyższej sytuacji program zwalczania EBB miałby na celu raczej uznanie za wolne od EBB kolejnych województw oraz ogólną poprawę sytuacji epizootologicznej w tym zakresie.

Obecnie obowiązującym aktem prawnym, regulującym zwalczanie białaczki na terenie Polski jest ustawa o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt z dnia 11 marca 2004 r. Wydane do niej rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz instrukcja Głównego Lekarza Weterynarii w zdecydowanym stopniu zaadaptowały w tym zakresie przepisy

UE (2-5, 7-10).

Zgodnie z danymi wojewódzkich inspektoratów weterynarii na koniec 2004 r. liczbę serologicznie dodatnich sztuk, które nie zostały wykupione do końca roku z powodu braku środków finansowych przedstawia ryc. 1. W Polsce na koniec 2004 r. do wykupu pozostawało 25 355 sztuk bydła. Największy problem z zaległymi wykupami sztuk serologicznie dodatnich dotyczył Wielkopolski, województwa zachodniopomorskiego i kujawsko-pomorskiego, a w dalszej kolejności województwa warmińsko-mazurskiego i pomorskiego. Zdaniem wojewódzkich lekarzy weterynarii – likwidacja sztuk niewykupionych do końca 2004 r. wymagałaby zabezpieczenia na ten cel nakładów finansowych rządu 33 mln PLN. Najlepsza sytuacja odnośnie do zaległych wykupów w 2004 r. była w województwach: lubelskim, podkarpackim, świętokrzyskim, śląskim i małopolskim. Rycina 2 obrazuje sytuację rok później. Na koniec 2005 r. w Polsce liczba sztuk bydła przeznaczonego do wykupu z tytułu EBB wynosiła 20 574. Najwięcej serologicznie dodatnich zwierząt do wykupu pozostawało w wojewódz-

twach: wielkopolskim (7075 szt.), zachodniopomorskim (4053 szt.), kujawsko-pomorskim (2884 szt.) oraz mazowieckim (2584 szt.). Według szacunków wojewódzkich lekarzy weterynarii, na wykup zakażonego bydła potrzebna jest suma około 26 mln PLN. Najlepsza sytuacja odnośnie do zaległych wykupów na koniec 2005 r. miała miejsce w województwach: lubelskim, podkarpackim, świętokrzyskim, małopolskim, łódzkim, śląskim oraz podlaskim.

W tab. 1 podano udział procentowy stad uznanych za wolne od EBB w poszczególnych województwach do końca 2005 r.

Tab. 1. Procentowy udział stad uznanych za wolne od EBB w 2005 r. w poszczególnych województwach (dane woj. inspektoratów wet.)

99,98-100%	99,90-99,97%	99,0-99,89%	poniżej 99,0%
lubelskie	małopolskie	dolnośląskie	wielkopolskie
świętokrzyskie	śląskie	opolskie	zachodniopomorskie
podkarpackie		łódzkie	kujawsko-pomorskie
		mazowieckie	pomorskie
		podlaskie	warmińsko-mazurskie
			lubuskie

Warunkiem uznania stada bydła za urzędowo wolne od białaczki jest niestwierdzenie choroby przez okres 2 lat, uzyskanie dwóch ujemnych wyników testów serologicznych przeprowadzonych w okresie ostatnich 12 miesięcy w odstępach nie krótszych niż cztery miesiące, w których wszystkie zwierzęta powyżej 24. miesiąca życia reagowały w stadzie ujemnie. Według przyjętych założeń – powiat (region, województwo) klasyfikowany będzie jako urzędowo wolny od EBB, jeżeli 99,8% stad znajdujących się na tym obszarze można będzie uznać za urzędowo wolne. Status stada uznanego za urzędowo wolne od EBB zostaje nadany przez powiatowego lekarza weterynarii w drodze decyzji administracyjnej. W związku z tym należy przeprowadzić dwukrotne badania w ciągu 12 miesięcy w odstępach co najmniej czteromiesięcznych u zwierząt powyżej 24. miesiąca życia w województwie lubelskim, świętokrzyskim, podkarpackim, a w dalszej kolejności małopolskim i śląskim, w celu uznania tych województw zgodnie z przepisami UE za regiony wolne od enzoptycznej białaczki bydła. Niezależnie od tego należy wprowadzić program zwalczania enzoptycznej białaczki bydła w Polsce rozporządzeniem Rady Ministrów i zgłosić go do Komisji Europejskiej w celu uzyskania środków Unii Europejskiej na uwalnianie stad od EBB (1, 10). Przedstawiając program uwalniania stad od EBB niezbędne jest zabezpieczenie krajowych środków finansowych. Nie można przedstawiać Komisji Europejskiej programów, z których realizacji nie będzie można się wywiązać ze względu na brak zabezpieczenia środków własnych w budżecie państwa. Jeżeli w budżecie państwa bra-

kuje środków na wykup zwierząt zakażonych, to wdrażanie programu zwalczania EBB nie ma sensu.

Podsumowanie

Dużym utrudnieniem w zwalczaniu EBB w Polsce jest ciągły wzrost liczby niewykupionych zwierząt, u których stwierdzono zakażenie. W Polsce pod koniec 2005 r. było ponad 20 tys. sztuk bydła zakażonego białaczką, które nie zostały wykupione z powodu braku środków budżetowych przeznaczonych dla Inspekcji Weterynaryjnej na ten cel. Sytuacja taka ma miejsce od wielu lat. Brak realizacji wykupu zwierząt serologicznie dodatnich na EBB podważa sens prowadzenia badań oraz programów uwalniania stad od tej choroby. Ponadto oznacza to nie realizowanie postanowień ustawy oraz rozporządzeń dotyczących uwalniania stad od białaczki. Istnieje możliwość refundacji części nakładów finansowych ponoszonych przez Polskę na zwalczanie EBB z Komisji Europejskiej, pod warunkiem zagwarantowania własnych środków w ramach opracowanego programu zwalczania tej choroby, zatwierdzonego przez Radę Ministrów. Przy zaangażowaniu własnych i unijnych środków finansowych proces uwalniania stad od EBB w Polsce może trwać 4-5 lat.

Piśmiennictwo

1. Decyzja Komisji 2004/450/WE z dnia 29 kwietnia 2004 roku ustanawiająca przepisy wspólne mające zastosowanie do zawartości wniosku o wspólnotowe finansowanie dla programu zwalczania i nadzoru dotyczących chorób zwierząt.
2. Dyrektywa Rady 64/432/EWG z dnia 26.06.1964 r. w sprawie problemów zdrowotnych zwierząt wpływających na handel wewnętrzny wspólnotowy bydła i trzody chlewnej (OJ No L 121, 29.07.1964).
3. Dyrektywa Rady 77/391/EWG z dnia 17.05.1977 r. wprowadzającą działania wspólnotowe w celu eliminacji brucelozy, gruźlicy i białaczki bydła (OJ No L 145, 13.06.1977).
4. Dyrektywa Rady 78/52/EWG z 13.12.1977 r. ustanawiająca w odniesieniu do planów krajowych wspólnotowe kryteria przyspieszonej eliminacji gruźlicy i enzoptycznej białaczki bydła (OJ No L 015, 19.01.1978).
5. Instrukcja Głównego Lekarza Weterynarii z dnia 05.12.2003 r. Nr GIWz. VIII. 410/EBB-2/2003 w sprawie postępowania przy zgłaszaniu i zwalczaniu enzoptycznej białaczki bydła.
6. *Łosieczka K., Klimentowski S.*: Rola mleka w szerzeniu się enzoptycznej białaczki bydła EBB. *Medycyna Wet.* 1988, 44, 213-214.
7. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 07.02.2005 roku w sprawie zwalczania enzoptycznej białaczki bydła (Dz. U. Nr 30, poz. 260).
8. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17.12.2004 roku w sprawie określania jednostek chorobowych, sposobu prowadzenia kontroli oraz zakresu badań kontrolnych zakażeń zwierząt (Dz. U. z 2004 r. Nr 282, poz. 2813).
9. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 27.06.2005 roku w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych niezbędnych do uzyskania i zachowania uznania stad lub gospodarstw za urzędowo wolne lub wolne od chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. Nr 126, poz. 1058).
10. Ustawa o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt z dnia 11 marca 2004 roku (Dz. U. Nr 69, poz. 625 z późn. zm.).

Adres autora: dr Andrzej Rudy, pl. Grunwaldzki 45, 50-366 Wrocław;
e-mail: ploneczka@poczta.onet.pl